

KATTALARNI O‘QITISHDA O‘QUV MOTIVATSIYASINI SHAKLLANTIRISH

Abduvoitova Yulduzxon Botir qizi

A. Avloniy nomidagi pedagogik mahorat milliy instituti.

E-mail: yulduzxonabduvoitova27@gmail.com

***Annotatsiya.** Mazkur ilmiy maqola kattalarni o‘qitish jarayonida o‘quv motivatsiyasini shakllantirishning nazariy va amaliy jihatlarini tahlil qilishga bag‘ishlangan. Tadqiqotda kattalar ta’limining o‘ziga xos xususiyatlari, ularning o‘rganishga bo‘lgan ehtiyojlari, ichki va tashqi motivatsiya omillari hamda o‘quv jarayoniga ta’sir etuvchi psixologik va ijtimoiy faktorlar keng yoritilgan. Shuningdek, maqolada kattalar auditoriyasida samarali ta’limni tashkil etish uchun motivatsion strategiyalar, interfaol metodlar va innovatsion yondashuvlarning ahamiyati asoslab berilgan. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, kattalarni o‘qitishda motivatsiyani shakllantirishda ularning hayotiy tajribasi, kasbiy ehtiyojlari va shaxsiy qiziqishlarini inobatga olish muhim ahamiyat kasb etadi. Bundan tashqari, o‘qituvchi va tinglovchi o‘rtasidagi samarali kommunikatsiya, rag‘batlantirish mexanizmlari hamda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish motivatsiyani oshirishda asosiy omillardan biri sifatida qaraladi. Ushbu maqola natijalari kattalar ta’limi tizimini takomillashtirish hamda o‘quv jarayonining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.*

***Kalit so‘zlar:** Kattalar ta’limi, o‘quv motivatsiyasi, ichki motivatsiya, tashqi motivatsiya, andragogika, innovatsion yondashuvlar, interfaol metodlar, ta’lim samaradorligi, pedagogik texnologiyalar, o‘rganish ehtiyoji.*

FORMATION OF LEARNING MOTIVATION IN ADULT EDUCATION

Abduvoitova Yulduzkhon

A. Avloni National Institute of Pedagogical Mastery

E-mail: yulduzxonabduvoitova27@gmail.com

Abstract: This scientific article is devoted to the analysis of theoretical and practical aspects of the formation of learning motivation in the process of adult education. The study highlights the specific characteristics of adult education, their learning needs, internal and external motivational factors, as well as psychological and social factors influencing the educational process. In addition, the article substantiates the importance of motivational strategies, interactive methods, and innovative approaches for organizing effective learning in adult audiences.

According to the research findings, taking into account adults' life experience, professional needs, and personal interests plays a crucial role in shaping their learning motivation. Furthermore, effective communication between the teacher and learners, incentive mechanisms, and the use of modern pedagogical technologies are considered key factors in increasing motivation. The results of this study contribute to improving the adult education system and enhancing the effectiveness of the learning process.

Keywords: Adult education, learning motivation, intrinsic motivation, extrinsic motivation, andragogy, innovative approaches, interactive methods, educational effectiveness, pedagogical technologies, learning needs.

**ФОРМИРОВАНИЕ УЧЕБНОЙ МОТИВАЦИИ ПРИ ОБУЧЕНИИ
ВЗРОСЛЫХ**

Абдувоитова Юлдузхон Ботир кизи

Национальный институт педагогического мастерства имени А. Авлони

E-mail: yulduzxonabduvoitova27@gmail.com

Аннотация: Данная научная статья посвящена анализу теоретических и практических аспектов формирования учебной мотивации в процессе обучения взрослых. В исследовании подробно рассматриваются особенности обучения взрослых, их образовательные потребности, внутренние и внешние мотивационные факторы, а также психологические и социальные факторы, влияющие на учебный процесс. Кроме того, в статье обоснована значимость мотивационных стратегий, интерактивных методов и инновационных подходов для организации эффективного обучения взрослой аудитории.

Согласно результатам исследования, учет жизненного опыта взрослых, их профессиональных потребностей и личных интересов играет важную роль в формировании учебной мотивации. Кроме того, эффективное взаимодействие между преподавателем и обучающимися, механизмы стимулирования, а также использование современных педагогических технологий рассматриваются как ключевые факторы повышения мотивации.

Результаты данного исследования способствуют совершенствованию
SJIF:5.219

системы образования взрослых и повышению эффективности учебного процесса.

Ключевые слова: образование взрослых, учебная мотивация, внутренняя мотивация, внешняя мотивация, андрагогика, инновационные подходы, интерактивные методы, эффективность обучения, педагогические технологии, образовательные потребности.

Kirish. Kattalarni o'qitish zamonaviy ta'lim tizimida alohida o'ringa ega bo'lib, uning samaradorligi nafaqat o'quv dasturining mazmuni, balki tinglovchilarning motivatsiyasiga ham bog'liqdir. Kattalar ta'limi (andragogika) konsepsiyasi o'zining xususiyatlariga ega bo'lib, u bolalar va yoshlar ta'limidan sezilarli farq qiladi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, kattalar o'rganishda yuqori motivatsiyaga ega bo'lishi uchun ularning hayotiy tajribasi, kasbiy ehtiyojlari va shaxsiy qiziqishlari hisobga olinishi zarur (Knowles, 2015). Shuningdek, o'quv jarayoni interfaol va qo'llab-quvvatlovchi muhitda tashkil etilganda, motivatsiya sezilarli darajada oshadi.

Kattalar o'qitishda motivatsiya ikki asosiy komponentga bo'linadi: ichki va tashqi. Ichki motivatsiya shaxsning o'zining qiziqishlari, o'rganishga bo'lgan shaxsiy intilishi va kasbiy rivojlanish ehtiyojlari bilan bog'liq bo'lsa, tashqi motivatsiya esa rag'batlantirish, mukofot tizimi, ijtimoiy tan olinishi va sertifikatlar orqali yuzaga keladi (Deci & Ryan, 2000). Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, kattalar ta'limida ichki motivatsiya uzoq muddatli o'rganish samaradorligini oshiradi, tashqi motivatsiya esa qisqa muddatli rag'bat sifatida muhim ahamiyatga ega.

Shuningdek, pedagogik jarayonni samarali tashkil etish uchun innovatsion texnologiyalar va interfaol metodlardan foydalanish zarur. Masalan, loyihalash, muammoga yo‘naltirilgan o‘qitish, guruh ishlari va onlayn platformalardan foydalanish o‘quvchilarning faolligini oshiradi va motivatsiyani mustahkamlaydi. Kattalarni o‘qitishda shaxsiy yondashuv va individual o‘quv rejaları yaratish ham motivatsiya darajasini oshirishga xizmat qiladi.

Shu bilan birga, zamonaviy ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlar va mehnat bozorining o‘zgarishi kattalarni doimiy o‘qitishning zarurligini oshirmoqda. Ushbu holat o‘quv jarayonida motivatsiyani shakllantirishning muhimligini yanada oshiradi, chunki kasbiy rivojlanish va shaxsiy qoniqish ko‘pincha yangi bilim va ko‘nikmalarni egallashga bog‘liqdir. Knowles (2015) kattalar ta‘limida tinglovchilarning hayotiy tajribasi va amaliy ehtiyojlarini hisobga olish motivatsiyani oshirishini ta‘kidlaydi [2]. Merriam va Bierema (2014) esa kattalar o‘qitish jarayonida individual yondashuv hamda amaliy faoliyatga yo‘naltirilgan metodlar o‘quv samaradorligini oshirishini qayd etadi [3]. Deci va Ryan (2000)ning o‘z-o‘zini aniqlash nazariyasiga ko‘ra, ichki motivatsiya uzoq muddatli o‘rganish faoliyatining asosiy omillaridan biri hisoblanadi [1].

Shuning uchun, kattalarni o‘qitishda motivatsiyani shakllantirish nafaqat pedagogik, balki psixologik va ijtimoiy muammo sifatida qaraladi. Ushbu maqola shu masalalarni chuqur tahlil qilib, motivatsiyani oshirishning amaliy strategiyalari va pedagogik metodlarini aniqlashga qaratilgan.

Adabiyotlar tahlili. Kattalarni o‘qitishda o‘quv motivatsiyasini shakllantirish masalasi zamonaviy pedagogika va psixologiya fanlarida keng o‘rganilgan muhim yo‘nalishlardan biri hisoblanadi. Ushbu yo‘nalishda olib borilgan ilmiy tadqiqotlar

motivatsiyaning nazariy asoslari, uning turlari hamda ta'lim jarayoniga ta'sir mexanizmlarini chuqur yoritib beradi.

Motivatsiya nazariyalarining asosiy konseptual yondashuvlaridan biri sifatida Deci va Ryan (2000) tomonidan ishlab chiqilgan o'z-o'zini aniqlash nazariyasi (Self-Determination Theory) alohida ahamiyat kasb etadi. Ushbu nazariyaga ko'ra, insonning o'quv faoliyatidagi muvaffaqiyati uning ichki motivatsiyasi bilan chambarchas bog'liq bo'lib, avtonomiya, kompetentlik va ijtimoiy bog'liqlik ehtiyojlari qondirilganda yuqori natijalarga erishiladi. Keyingi tadqiqotlarda ham (Ryan & Deci, 2020) ichki va tashqi motivatsiya o'rtasidagi muvozanat ta'lim samaradorligini belgilovchi muhim omil sifatida ko'rsatib o'tilgan.

Kattalar ta'limining nazariy asoslari esa Knowles (2015) tomonidan ishlab chiqilgan andragogika konsepsiyasida o'z ifodasini topgan. Ushbu yondashuvga ko'ra, kattalar mustaqil o'rganishga intiladi, o'z tajribasiga tayanadi va o'rganish jarayonida amaliy natijalarga yo'naltirilgan bo'ladi. Merriam va Bierema (2014) esa kattalar ta'limida nazariya va amaliyot o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni ta'kidlab, o'qitish jarayonida individual yondashuv muhimligini asoslab beradi.

Shuningdek, Brookfield (2013) kattalarni o'qitishda samarali pedagogik metodlarni ishlab chiqib, interfaol yondashuvlarning motivatsiyaga ijobiy ta'sirini ko'rsatadi. Uning fikricha, tanqidiy fikrlashni rivojlantiruvchi metodlar tinglovchilarning o'rganishga bo'lgan qiziqishini oshiradi. Illeris (2018) esa o'rganish jarayonini kognitiv, emotsional va ijtimoiy omillar uyg'unligi sifatida talqin qilib, motivatsiya ushbu jarayonning ajralmas qismi ekanligini ta'kidlaydi.

Wlodkowski (2008) tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda kattalarni o'qitishda motivatsiyani oshirish uchun qulay psixologik muhit yaratish, SJIF:5.219

tinglovchilarning ehtiyojlarini hisobga olish va ularni faol jalb etish zarurligi ko'rsatib o'tiladi. Mezirow (2000) esa transformativ o'rganish nazariyasini ilgari surib, kattalar o'z qarashlarini qayta ko'rib chiqish orqali chuqur o'rganishga erishishini asoslaydi.

Ta'lim nazariyalari doirasida Pintrich (2012) hamda Schunk (2002) motivatsiyaning o'quv faoliyatidagi rolini keng yoritib, o'quvchilarni rag'batlantirishning samarali strategiyalarini taklif etadi. Ularning tadqiqotlarida motivatsiya o'quv natijalariga bevosita ta'sir qiluvchi asosiy omillardan biri sifatida qaraladi.

Yuqoridagi ilmiy manbalar tahlili shuni ko'rsatadiki, kattalarni o'qitishda o'quv motivatsiyasini shakllantirish ko'p qirrali jarayon bo'lib, u psixologik, pedagogik va ijtimoiy omillarning o'zaro ta'siri asosida yuzaga keladi. Shu bois, samarali ta'limni tashkil etishda ichki motivatsiyani rivojlantirish, interfaol metodlardan foydalanish va tinglovchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish muhim ahamiyatga ega.

Metodologiya. Ushbu tadqiqot kattalarni o'qitishda o'quv motivatsiyasini shakllantirishga ta'sir etuvchi pedagogik metodlarning samaradorligini aniqlashga qaratildi. Tadqiqot 2026-yil yanvar–aprel oylarida Toshkent shahridagi A.Avloniy nomidagi pedagogik mahorat milliy institutida, Samarqand viloyatlaridagi malaka oshirish markazlari hamda kasbiy ta'lim muassasalarida tashkil etildi.

Tadqiqotda jami 120 nafar katta yoshdagi tinglovchilar ishtirok etdi. Ishtirokchilarning yoshi 25 yoshdan 55 yoshgacha bo'lib, ular pedagogika, axborot texnologiyalari, biznes boshqaruvi va kasbiy qayta tayyorlash yo'nalishlarida tahsil

olayotgan tinglovchilardan iborat bo‘ldi. Tadqiqotda ishtirok etganlarning 68 nafari ayollar, 52 nafari erkaklar edi.

Tadqiqot uchun respondentlar tanlov asosida emas, balki ixtiyoriy ishtirok tamoyili asosida jalb qilindi. Tinglovchilarga tadqiqot maqsadi tushuntirildi va ularning javoblari anonim tarzda qayta ishlanishi ma’lum qilindi.

Tadqiqotda aralash metodologiya (mixed methods) qo‘llanildi. Miqdoriy ma’lumotlarni yig‘ish uchun maxsus so‘rovnoma ishlab chiqildi. So‘rovnoma Deci va Ryan (2000) ning motivatsiya nazariyasi hamda Knowles (2015) andragogik yondashuvi asosida muallif tomonidan moslashtirildi.

So‘rovnoma jami 20 ta savoldan iborat bo‘lib, quyidagi bloklarni o‘z ichiga oldi:

- ichki motivatsiya;
- tashqi motivatsiya;
- pedagogik metodlarga munosabat;
- o‘quv jarayonidagi faollik;
- interfaol metodlarning samaradorligi.

Savollar Likert shkalasi asosida baholandi:

Ball	Baholash mezon
1	Juda past
2	Past
3	O‘rta
4	Yuqori
5	Juda yuqori

So‘rovnoma ishonchliligi Cronbach alpha koeffitsienti yordamida tekshirildi va $\alpha = 0,87$ natija olindi. Bu ko‘rsatkich anketaning yuqori darajada ishonchli ekanligini tasdiqlaydi.

Sifat tahlili uchun fokus-guruh intervyulari va kuzatuv metodlari qo‘llanildi. Fokus-guruhlar har biri 8–10 kishidan iborat bo‘lib, jami 4 ta guruh shakllantirildi. Intervyular davomida tinglovchilarning interfaol metodlarga munosabati, motivatsiyani oshiruvchi omillar va pedagogik muhit haqidagi fikrlari o‘rganildi.

Tadqiqot davomida tinglovchilar bilan quyidagi pedagogik metodlar asosida mashg‘ulotlar tashkil etildi:

- an’anaviy ma’ruza;
- interfaol guruh ishlari;
- loyihaviy metod;
- muammoga yo‘naltirilgan o‘qitish;
- onlayn va multimediya platformalari.

Har bir metod bo‘yicha tinglovchilarning ichki motivatsiya, tashqi motivatsiya va umumiy motivatsiya ko‘rsatkichlari alohida baholandi. Jadvaldagi ballar respondentlarning o‘rtacha arifmetik ko‘rsatkichlari asosida hisoblandi.

Masalan, interfaol guruh ishlari metodida ichki motivatsiya bo‘yicha 120 respondent tomonidan berilgan ballar yig‘indisi respondentlar soniga bo‘linib, o‘rtacha 4,5 natija olindi. Xuddi shu usul boshqa metodlar uchun ham qo‘llanildi.

Ma’lumotlarni qayta ishlashda deskriptiv statistika usullaridan foydalanildi. Olingan natijalar o‘rtacha qiymatlar va foiz ko‘rsatkichlari asosida tahlil qilindi. Natijada, ushbu metodologiya kattalar ta’limida motivatsiya shakllantirishning samarali yo‘llarini aniqlash va ularni amaliyotga tadbiiq etish imkonini berdi.

Pedagogik metodlar va kattalarning motivatsiya darajasi (o‘rtacha ballar)

1-jadval

Pedagogik metodlar	Ichki motivatsiya (0–5)	Tashqi motivatsiya (0–5)	Umumiy motivatsiya (0–5)
An’anaviy ma’ruza	3,2	3,8	3,5
Interfaol guruh ishlari	4,5	4,2	4,35
Loyihaviy metod	4,7	4,1	4,4
Muammoga yo‘naltirilgan o‘qitish	4,6	3,9	4,25
Onlayn va multimediya platformalar	4,3	4,0	4,15

Izoh: 0–5 ball oralig‘ida baholangan, 0 – motivatsiya yo‘q, 5 – juda yuqori motivatsiya.

Jadvaldagi natijalar respondentlarning Likert shkalasi asosida bergan javoblari o‘rtacha arifmetik qiymati asosida hisoblandi. Har bir metod bo‘yicha ichki motivatsiya, tashqi motivatsiya va umumiy motivatsiya alohida baholandi. Umumiy motivatsiya ko‘rsatkichi ichki va tashqi motivatsiya ballarining o‘rtacha qiymati sifatida aniqlandi.

Ushbu jadval ko‘rsatkichlariga qaraganda, kattalarni o‘qitishda interfaol guruh ishlari va loyihaviy metod ichki motivatsiyani eng samarali oshiradigan pedagogik strategiyalar sifatida ajralib turadi (4,5–4,7 ball). Bu metodlar tinglovchilarning shaxsiy qiziqishlarini hisobga oladi, ularni faol ishtirok etishga undaydi va kasbiy hamda shaxsiy rivojlanish ehtiyojlarini qondiradi.

Muammoga yo‘naltirilgan o‘qitish ham ichki motivatsiyani yuqori darajada rag‘batlantiradi (4,6 ball), lekin tashqi motivatsiya jihatidan loyihaviy metod va interfaol guruh ishlari bilan solishtirganda biroz pastroq natija ko‘rsatadi. Bu, ehtimol, muammoga yo‘naltirilgan metod ko‘proq o‘quv jarayonidagi masalalarni hal qilishga qaratilgan bo‘lib, tashqi rag‘batlantirish elementlari kamroq qo‘llanishi bilan izohlanadi.

Onlayn va multimediya platformalari umumiy motivatsiyani 4,15 ball bilan oshiradi, bu metod texnologik vositalar orqali interaktiv muhit yaratadi, lekin shaxsiy kommunikatsiya va guruh ishlari kabi ichki motivatsiyani oshirishga to‘liq xizmat qilmaydi. An‘anaviy ma‘ruza metodida esa ichki motivatsiya 3,2 ball bilan eng past ko‘rsatkichni beradi, shuning uchun kattalarni o‘qitishda faqat ma‘ruza metodiga tayanish motivatsiyani oshirishda yetarli emasligi aniqlanadi.

Jadval tahlilidan kelib chiqadigan xulosa shuki, kattalarni o‘qitishda motivatsiyani shakllantirish uchun interfaol, loyihaviy va muammoga yo‘naltirilgan metodlarni qo‘llash eng samarali yondashuv hisoblanadi. Bu metodlar o‘quvchilarning ichki va tashqi motivatsiyasini uyg‘unlashtirib, o‘rganishga bo‘lgan qiziqishni oshiradi va ta‘lim jarayonining samaradorligini sezilarli darajada yaxshilaydi.

Natijalar va Muhokama. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, kattalarni o‘qitishda o‘quv motivatsiyasini shakllantirish samaradorligi tanlangan pedagogik metodlarga bevosita bog‘liq. Jadval 1 ko‘rsatkichlariga qaraganda, an‘anaviy ma‘ruza metodida ichki motivatsiya darajasi 3,2 ball bilan eng past ko‘rsatkichni, tashqi motivatsiya esa 3,8 ballni tashkil etdi. Bu metod kattalar auditoriyasida motivatsiyani oshirishda yetarli samarani bermasligini ko‘rsatadi, chunki SJIF:5.219

tinglovchilar faqat ma'ruza tinglashga qiziqmaydi va faol o'rganish imkoniyati cheklangan. Shu bilan birga, an'anaviy ma'ruza metodida tashqi motivatsiya ichki motivatsiyaga nisbatan biroz yuqoriroq bo'lib, rag'batlantirish mexanizmlari yetarli darajada ishlatilganini bildiradi.

Tadqiqot natijalari interfaol guruh ishlari va loyihaviy metodlar kattalar auditoriyasida o'quv motivatsiyasini shakllantirishda nisbatan yuqori samaradorlikka ega ekanligini ko'rsatdi. Shuningdek, tadqiqot davomida kattalar ta'limida ichki motivatsiyaning ustuvor ahamiyatga egaligi empirik ma'lumotlar orqali tasdiqlandi.

Interfaol guruh ishlari va loyihaviy metodlar ichki motivatsiyani eng samarali oshiruvchi strategiyalar sifatida ajralib turadi (4,5–4,7 ball). Ushbu metodlar tinglovchilarning shaxsiy tajribasini hisobga oladi, faol ishtirokni rag'batlantiradi va o'quv jarayonida o'zini ko'rsatish imkoniyatini beradi. Loyihaviy metod, ayniqsa, ichki motivatsiyani kuchaytiradi, chunki tinglovchilar o'zlarining kasbiy va shaxsiy rivojlanish maqsadlariga erishish uchun mas'uliyatni o'z zimmasiga oladi. Bu esa andragogik tadqiqotlarda ta'kidlanganidek (Knowles, 2015), kattalarda mustaqil o'rganish va kasbiy qobiliyatlarni oshirishga xizmat qiladi.

Muammoga yo'naltirilgan o'qitish ham ichki motivatsiyani yuqori darajada rag'batlantiradi (4,6 ball), lekin tashqi motivatsiya jihatidan biroz pastroq natija ko'rsatadi (3,9 ball). Bu metodning xususiyati shundaki, u tinglovchilarga real hayotiy vaziyatlarda muammolarni hal qilish imkonini beradi, shu bilan birga tashqi rag'batlantirish (sertifikat, mukofot) elementi kamroq qo'llanadi. Shu sababli, bu metod ichki motivatsiyani mustahkamlashga qaratilgan strategiya

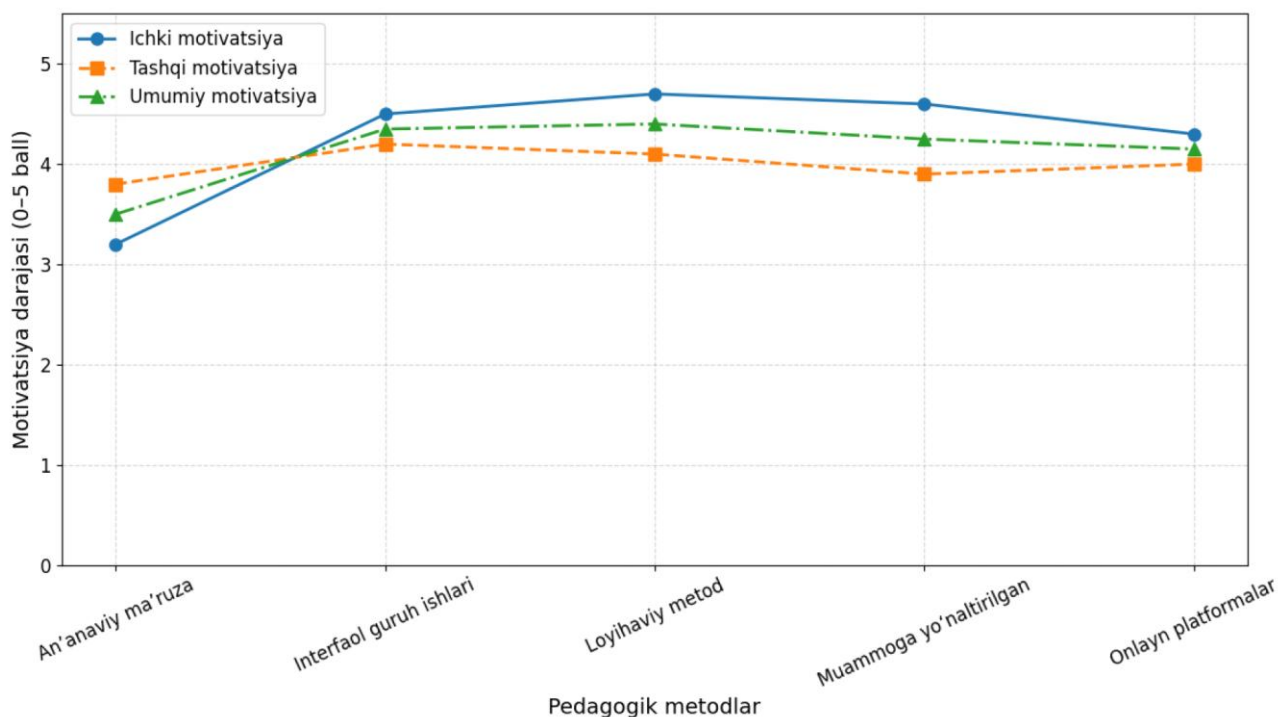

sifatida samarali, lekin tashqi motivatsiyani oshirishda qo‘shimcha chora-tadbirlar zarur.

Onlayn va multimediya platformalarida umumiy motivatsiya darajasi 4,15 ballni tashkil etadi. Bu metod texnologik imkoniyatlar orqali interaktiv muhit yaratadi, lekin shaxsiy kommunikatsiya va guruh ishlari kabi ichki motivatsiyani mustahkamlash elementlari cheklangan. Shu bilan birga, texnologik yondashuvlar, ayniqsa, masofaviy ta’lim va qo‘shimcha resurslardan foydalanishda samarali bo‘lib, tashqi motivatsiya darajasini oshiradi [7,8].

Tadqiqot natijalarining umumiy tahlilidan shuni ko‘rish mumkinki, kattalarni o‘qitishda motivatsiyani shakllantirish uchun interfaol, loyihaviy va muammoga yo‘naltirilgan metodlarni birgalikda qo‘llash eng samarali yondashuv hisoblanadi. Ushbu metodlar ichki va tashqi motivatsiyani uyg‘unlashtirib, tinglovchilarning o‘rganishga bo‘lgan qiziqishini oshiradi va ta’lim jarayonining samaradorligini sezilarli darajada yaxshilaydi. Bundan tashqari, motivatsiyani shakllantirishda tinglovchilarning shaxsiy tajribasi, kasbiy ehtiyojlari va qiziqishlarini hisobga olish, shuningdek, zamonaviy pedagogik texnologiyalar va rag‘batlantirish tizimlaridan foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi.

Shu bilan birga, tadqiqot shuni ko‘rsatdiki, kattalarni o‘qitishda faqat bitta metodga tayanish motivatsiyani oshirishga yetarli emas. Integratsiyalashgan yondashuv, pedagogik innovatsiyalar va interfaol metodlarni uyg‘un qo‘llash tinglovchilarni faol o‘rganishga undaydi, shaxsiy va kasbiy rivojlanish imkoniyatlarini kengaytiradi hamda o‘quv jarayonining samaradorligini sezilarli darajada oshiradi [9,10].

1-rasm. Kattalarni o'qitishda turli pedagogik metodlar bo'yicha o'quv motivatsiyasining darajasi¹.

Keltirilgan diagramma kattalarni o'qitishda turli pedagogik metodlar asosida o'quv motivatsiyasining ichki, tashqi va umumiy ko'rsatkichlarini solishtirish imkonini beradi. Diagramma natijalariga ko'ra, pedagogik yondashuvlarning motivatsiyaga ta'siri sezilarli darajada farqlanishi kuzatiladi.

Avvalo, an'anaviy ma'ruza metodida ichki motivatsiya eng past darajada (3,2 ball) ekani ko'rinadi. Bu holat mazkur metodning tinglovchilarni faol jalb qilish imkoniyati cheklanganligi bilan izohlanadi. Shu bilan birga, tashqi motivatsiya (3,8 ball) nisbatan yuqoriroq bo'lib, bu metodda baholash va rag'batlantirish elementlari mavjudligini ko'rsatadi.

¹ Muallif ishlanmasi
 SJIF:5.219

Interfaol guruh ishlari va loyihaviy metodlar diagrammada eng yuqori ko'rsatkichlarni namoyon etadi. Xususan, loyihaviy metodda ichki motivatsiya 4,7 ballga yetgani uning samaradorligini tasdiqlaydi. Bu metod tinglovchilarning mustaqil ishlashiga, ijodiy fikrlashiga va o'z tajribasini amaliyotda qo'llashiga imkon yaratadi. Interfaol guruh ishlari esa ham ichki, ham tashqi motivatsiyani muvozanatli ravishda oshiradi, bu esa jamoaviy faoliyatning motivatsion ahamiyatini ko'rsatadi.

Muammoga yo'naltirilgan o'qitish metodida ichki motivatsiya yuqori (4,6 ball), biroq tashqi motivatsiya nisbatan pastroq (3,9 ball). Bu metod asosan tinglovchilarning mustaqil fikrlash va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan bo'lib, tashqi rag'batlantirishdan ko'ra ichki qiziqishni kuchaytirishga xizmat qiladi.

Onlayn va multimediya platformalar esa o'rtacha yuqori natijani (4,15 ball) ko'rsatadi. Ushbu metod zamonaviy texnologiyalar yordamida o'quv jarayonini qulay va moslashuvchan qiladi, biroq u yetarli darajada jonli muloqot va ijtimoiy o'zaro ta'sirni ta'minlay olmasligi sababli ichki motivatsiya darajasi interfaol metodlarga nisbatan pastroq bo'lishi mumkin.

Umuman olganda, diagramma tahlili shuni ko'rsatadiki, kattalarni o'qitishda motivatsiyani samarali shakllantirish uchun interfaol, loyihaviy va muammoga yo'naltirilgan metodlarni ustuvor qo'llash zarur. Ushbu metodlar tinglovchilarning ichki qiziqishini oshirib, o'quv jarayonining samaradorligini sezilarli darajada yaxshilaydi.

Xulosa. Mazkur tadqiqot natijalari kattalarni o'qitishda o'quv motivatsiyasini shakllantirish muhim pedagogik va psixologik omil ekanligini yana bir bor
SJIF:5.219

tasdiqlaydi. Olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatdiki, ta'lim jarayonida qo'llaniladigan pedagogik metodlar motivatsiya darajasiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Xususan, interfaol guruh ishlari, loyihaviy va muammoga yo'naltirilgan o'qitish metodlari ichki motivatsiyani sezilarli darajada oshiradi hamda tinglovchilarning faol o'rganishga bo'lgan qiziqishini kuchaytiradi.

Tadqiqot natijalari asosida aniqlanishicha, kattalar ta'limida ichki motivatsiya ustuvor ahamiyatga ega bo'lib, u uzoq muddatli o'quv samaradorligini ta'minlaydi. Shu bilan birga, tashqi motivatsiya ham qo'shimcha rag'batlantiruvchi omil sifatida muhim rol o'ynaydi. Ushbu ikki turdagi motivatsiyani uyg'unlashtirish o'quv jarayonining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Shuningdek, zamonaviy pedagogik texnologiyalar, xususan, onlayn va multimediyalar platformalardan foydalanish o'quv jarayonini diversifikatsiya qilish imkonini beradi. Biroq, tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, faqat texnologik yondashuvlar bilan cheklanib qolish yetarli emas, balki ularni interfaol metodlar bilan uyg'unlashtirish zarur.

Tadqiqot natijalari asosida ishlab chiqilgan tavsiyalar kattalar ta'limi tizimida motivatsion muhitni takomillashtirish, interfaol pedagogik texnologiyalarni keng joriy etish hamda tinglovchilarning mustaqil o'rganish faoliyatini qo'llab-quvvatlashda amaliy ahamiyat kasb etadi.

Umuman olganda, kattalarni o'qitishda samarali natijalarga erishish uchun tinglovchilarning shaxsiy tajribasi, kasbiy ehtiyojlari va qiziqishlarini hisobga olgan holda individual yondashuvni qo'llash muhimdir. Integratsiyalashgan pedagogik yondashuvlar, innovatsion metodlar va samarali motivatsion strategiyalarni joriy etish orqali ta'lim sifati va samaradorligini oshirish mumkin.

Kelgusida ushbu yoʻnalishda olib boriladigan tadqiqotlar motivatsiyani shakllantirishning yanada chuqur mexanizmlarini oʻrganish, yangi pedagogik texnologiyalarni amaliyotga joriy etish va kattalar taʼlimi tizimini takomillashtirishga qaratilishi lozim.

Adabiyotlar.

1. Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The “what” and “why” of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227–268. https://doi.org/10.1207/S15327965PLI1104_01
2. Knowles, M. S., Holton, E. F., & Swanson, R. A. (2015). *The adult learner: The definitive classic in adult education and human resource development* (8th ed.). Routledge.
3. Merriam, S. B., & Bierema, L. L. (2014). *Adult learning: Linking theory and practice*. Jossey-Bass.
4. Brookfield, S. D. (2013). *Powerful techniques for teaching adults*. Jossey-Bass.
5. Illeris, K. (2018). *Contemporary theories of learning: Learning theorists... in their own words* (2nd ed.). Routledge.
6. Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2020). *Intrinsic and extrinsic motivation from a self-determination theory perspective: Definitions, theory, practices, and future directions*. *Contemporary Educational Psychology*, 61, 101860. <https://doi.org/10.1016/j.cedpsych.2020.101860>
7. Wlodkowski, R. J. (2008). *Enhancing adult motivation to learn: A comprehensive guide for teaching all adults* (3rd ed.). Jossey-Bass.

